

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ И ПРАВОО ПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ

*Материалы
международного научной научно-практической конференции*

г. Харьков, Украина
29-30 октября 2012 г.

**ИФИ
Харьков - 2012**

5. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 г. (Valstybės žinios, 1992, nr. 33-1014).
6. Статут Сейма (Парламенту) від 17 лютого 1994 г. (1994, nr. 15-249; 1999, nr. 5-97).
7. Закон про бюджетному пристрої від 30 липня 1990 г. (Valstybės žinios, 1990, nr. 24-596; 2004, nr. 4-47).
8. Закон про бюджетних установах від 5 грудня 1995 г. (Valstybės žinios, 1995, nr. 104-2322; 2010, nr. 15-699).
9. Постанова Сейма № XI-0824 від 20 грудня 2011 г. „О плануємих показателях національного бюджету на 2012, 2013 і 2014 рік—(Valstybės žinios, 2011, nr. 158-7468).
10. Методика стратегічного планування, затверджена постановою Уряду № 827 від 6 липня 2002 г. (Valstybės žinios, 2002, nr. 57-2312; 2007, nr. 23-827).
11. Пріоритети діяльності Уряду на 2012 рік, затверджені постановою Уряду № 1203 від 12 жовтня 2011 г. (Valstybės žinios, 2011, nr. 126-5992)
12. Правила складання і виконання бюджетів держави і самоуправління, затверджені постановою Уряду № 543 від 14 травня 2001 г. (Valstybės žinios, 2001, nr. 42-1455; 2004, nr. 96-3531).

Аверочкіна Т.В.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри морського та мітнього права,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
Одеса, Україна*

ЗДІЙСНЕННЯ МИРНОГО ПРОХОДУ ЧЕРЕЗ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ МОРЕ УКРАЇНИ ІНОЗЕМНИМИ НЕВІЙСЬКОВИМИ СУДНАМИ

Протягом тривалого історичного періоду мореплавання здійснювалося в основному у морській смузі уздовж берегів, оскільки саме тут проходили найбільш зручні, найкоротші і безпечні морські шляхи, що дозволяли суднам під час шторму сховатися в затоках, бухтах та інших безпечних місцях [1, с. 49]. З розширенням мореплавання і морської торгівлі вже в середні століття почали складатися норми звичаєвого права, пов'язані з порядком заходу у води і порти прибережних держав. Практика держав в сфері мореплавання привела до того, що вже до початку ХХ ст. склалася норма звичаєвого права, визнана більшістю держав, про мирний прохід всіх

суден через територіальне море. При цьому мирним визнавався такий прохід, яким не порушиться мир, добрий порядок або безпека прибережної держави. Як зазначав В. М. Корецький, право мирного проходу «пов'язане з розвитком техніки і ustalеними міжнародними морськими шляхами» [2, с. 43].

Міжнародний звичай про право мирного проходу через територіальне море отримав закріплення як договірно-правовій нормі в Женевській конвенції про територіальне море та прилеглу зону 1958 р. [3]. У подальшому основні положення цієї Конвенції стали складовою частиною Конвенції ООН з морського права 1982 р. [4], але вони були значно доповнені та конкретизовані з урахуванням розвитку міжнародного морського права, досягнень мореплавства та змін умов, в яких воно здійснюється.

Головною метою здійснення прав та обов'язків прибережної держави та судна, що здійснює мирний прохід, є забезпечення мирного характеру проходу. В першу чергу важливим є забезпечення безпеки прибережної держави. Відомо, що прибережна держава наділена правом приймати необхідні заходи для охорони своєї безпеки. У всіх випадках капітан судна, що проходить, зобов'язаний суворо стежити за тим, щоб з боку судна не був вчинений будь-який акт, що будь-якою мірою зазіхає на політичні та оборонні інтереси прибережної держави та може викликати загострення відносин між державою судна та державою, якій належить територіальне море [5, с. 32]. Але цим поняття мирного проходу не вичерпується. У ст. 17 Конвенції про територіальне море та прилеглу зону 1958 р. зазначається, що іноземні судна, здійснюючи право мирного проходу, повинні дотримуватися законів і правил, що видаються прибережною державою відповідно до цих статей та інших норм міжнародного права, зокрема закони та правила, що стосуються транспорту та судноплавства. У коментарях до цієї статті Комісія міжнародного права ООН підкреслила, що юрисдикція держави судна підлягає обмеженню в іноземному територіальному морі, оскільки тут здійснюється суверенітет прибережної держави. Тому судна повинні дотримуватися законів та правил, що видаються державою стосовно судноплавства та ін. [5, с. 33].

На сьомій та восьмій сесіях Комісія підкреслила наступні інтереси прибережної держави, про забезпечення яких вона піклується, а саме: безпека руху та охорона фарватерів та буїв; огороження вод прибережної держави від будь-якого забруднення їх суднами; охорона живих ресурсів моря; права на рибну ловлю, полювання та аналогічні права, що належать державі; будь-які гідрографічні зйомки; користування національним

прапором; дотримання курсу, що приписаний для міжнародного судноплавства; дотримання правил безпеки, митних та охорони здоров'я. Комісія вирішила не включати ці положення до тексту статей, виходячи з того, що цей перелік не може бути вичерпним.

Прибережна держава розповсюджує дію свого правопорядку на належний їй простір, а також приймає закони, видає адміністративні акти, встановлює правила, що стосуються безпосередньо режиму в територіальному морі. Прибережна держава вправі також видавати правила навігації в територіальному морі та регламентувати порядок користування ними. Вона може встановити правило, відповідно до якого використання лоцманів повинно бути обов'язковим, та може оголосити, що це залежить від рішення капітана. Держава може видавати правила стосовно порядку розходження суден, охорони буїв, бакенів, маяків та підводних кабелів [5, с. 33]. Прибережна держава вправі вимагати від судна, що проходить належного дотримання всіх законів та правил, встановлених в територіальному морі. Та судно, що проходить, буде мати змогу скористатися правом мирного проходу, якщо воно неухильно дотримується всіх цих норм. На цей обов'язок судна вказують правознавці. Так, англійський професор Брайерлі підкреслює, що «судно, яке використовує право проходу, повинне поважати місцеві правила, що стосуються навігації, лоцманства та ін. та, звісно, не повинно здійснювати будь-яку дію, яка могла б порушити спокій прибережної держави» [6, р. 188]. Індійський вчений Тандон зазначає, що від судна «очікують прояву належної поваги до законів тієї держави, в чіїх водах воно перебуває. Воно зобов'язане дотримуватися будь-яке карантинне правило ... та не повинне надавати притулок утікачам-злочинцям» [7, р. 245].

Таким чином, під мирним проходом розуміється такий прохід судна, за якого останнє утримується від будь-якого зазіхання на безпеку прибережної держави та дотримується усіх правил, встановлених цією державою в територіальному морі [5, с. 34].

Питання про призупинення права мирного проходу широко обговорюється в літературі. Деякі автори вважають, що прибережна держава позбавлена права заборонити чи призупинити прохід іноземних торговельних суден, оскільки це може слугувати перешкодою для міжнародного судноплавства [8].

Відповідно до іншої точки зору, прибережна держава має право призупинити прохід її територіального моря. Так, Ж. Ріпер вважає, що суверенітет держави «не дає можливості користуватися свободою

судноплавства в територіальному морі прибережної держави так, як цим користуються судна у відкритому морі» [9, р. 31].

Конвенція про територіальне море та прилеглу зону 1958 р. у п. 3 ст. 16 зазначає, що прибережна держава може, без дискримінації між іноземними судами, тимчасово припинити в певних районах свого територіального моря здійснення права мирного проходу іноземних суден, якщо таке призупинення є істотно важливим для охорони її безпеки. Таке призупинення набуває чинності тільки після його належного опублікування. Конвенція, однак, обмовляє неможливість такого призупинення у випадку мирного проходу іноземних суден через протоки, які поєднуючи одну частину відкритого моря з іншою частиною відкритого моря або з територіальним морем іноземної держави, слугують для цілей міжнародного судноплавства.

Конвенція ООН з морського права 1982 р. передбачає, що прибережна держава може вживати у своєму територіальному морі заходів, необхідних для недопущення проходу, що не є мирним. Щодо суден, які прямують до внутрішніх вод або які використовують портові споруди за межами внутрішніх вод, прибережна держава має також право вживати необхідних заходів для попередження будь-якого порушення умов, на яких ці судна допускаються до внутрішніх вод і використовують портові споруди. Прибережна держава може без дискримінації за формою або по суті іноземних суден тимчасово припинити у певних районах свого територіального моря здійснення права мирного проходу іноземних суден, якщо таке припинення є істотно важливим для охорони її безпеки, включаючи проведення навчань з використанням зброї. Таке припинення набуває чинності тільки після належної його публікації.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про державний кордон України» [10] мирний прохід через територіальне море України здійснюється з метою його перетинання без заходження у внутрішні води України або з метою проходу у внутрішні води і порти України чи виходу з них у відкрите море. Прохід вважається мирним, якщо при цьому не порушується мир, а також правопорядок або безпека України. Іноземні невійськові судна та військові кораблі користуються правом мирного проходу через територіальне море України відповідно до законодавства України і міжнародних договорів України. Іноземні невійськові судна, здійснюючи мирний прохід, повинні прямувати звичайним навігаційним курсом або курсом, рекомендованим компетентними органами України, а також морськими коридорами або відповідно до схем поділу руху. Морські коридори і схеми поділу руху вказуються на морських картах, що

публікуються у встановленому порядку. Капітан іноземного невійськового судна, яке порушило правила мирного проходу, несе відповідальність згідно з законодавством України.

Стаття 15 цього Закону зобов'язує іноземні невійськові судна під час плавання і перебування в територіальному морі України дотримувати правил радіозв'язку, навігаційних, портових, митних, санітарних та інших правил. Іноземні невійськові судна в разі вимушеного заходження в територіальне море або у разі вимушеного недодержання правил плавання і перебування в цих водах зобов'язані негайно повідомити про це адміністрацію найближчого порту України.

Відповідно до ст. 16, будь-яка промислова, дослідна і пошукова діяльність іноземних невійськових суден у територіальному морі України забороняється, за винятком випадків, коли така діяльність здійснюється з дозволу компетентних органів України або на підставі міжнародних договорів України.

У територіальному морі України рішенням компетентних органів України можуть бути встановлені райони, в яких тимчасово забороняється плавання і перебування українських та іноземних невійськових суден. Про встановлення таких районів оголошується у встановленому порядку. (ст. 17 Закону України «Про державний кордон України»).

Таким чином, діюче законодавство України повністю сприйняло норми міжнародних угод щодо здійснення мирного проходу іноземних невійськових суден, передбачивши відповідні правила в окремому Законі України.

Література

1. Мировой океан и международное право. Правовой режим морских прибрежных пространств / Отв. ред.: Мовчан А.П., Янков А.; Редкол.: Бараболя П.Д., Виноградов С.В. и др. – М.: Наука, 1987. – 228 с.
2. Очерки международного морского права / Бараболя П.Д., Жудро А.К., Калинин Г.Ф., Кейлин А.Д., и др.; Под ред.: Корсецкий В.М., Тункин Г.И. – М.: Госюриздат, 1962. – 391 с.
3. Конвенция о территориальном море и прилежащей зоне 1958 года // Додин Е.В., Кузнецов С.А. Женевские конвенции по морскому праву // Библиотека журнала «Торговое мореплавание». – 1998. – № 5/II. – С. 10-14.
4. Конвенция Организации Объединённых Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 года / Конституция для океанов (UNCLOS 82): Учеб.-метод. пособие / Сост. Е.В. Додин, С.А. Кузнецов / Под ред. С.В. Кивалова // Библиотека журнала «Торговое мореплавание». – 1998. – № 3/II. – 250 с.

5. Колодкин А.Л. Правовой режим территориальных вод и открытого моря / Колодкин А.Л. – М.: Мор. транспорт, 1961. – 174 с.
6. Brierly J.L. The Law of Nations / J.L. Brierly. – Oxford : The Clarendon Press, 1955. – 331 p.
7. Tandon M.P. Public International Law. – Allahabad, 1955. – 456 p.
8. Международное право: Мир. Т. 1: Полут. 2 / Оппенгейм Л.; Под ред.: Крылов С.Б. – М.: Иностр. лит., 1949. – С. 67; Коломбос Международное морское право. Перевод с английского / Коломбос, Хиггинс; Под ред.: Крылов С.Б. – М.: Иностр. лит., 1953. – С. 66 – 67.
9. Ripert G. Le Droit Maritime / G. Ripert. – Berlin, 1950. – 2716 p.
10. Про державний кордон України: Закон України від // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.